

виконання службових обов'язків, а також підтримувати прагнення уповноваженого владного суб'єкта до зміцнення власної правосвідомості. Євроінтеграційні політичні процеси вимагають її інтегрування в сучасне суспільне життя, як невід'ємного елементу новітньої держави, яка враховує всі сучасні тенденції демократичного політичного руху.

Список використаних джерел

1. Трофименко В. А. Нормативні аспекти етичної поведінки поліцейських як необхідна частина законодавчого забезпечення їхньої співпраці з суспільством. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» 2017. № 3 (34). с. 175-184
2. Шадже А. М. К вопросу о содержании и значении юридической этики. Вестник Адыгейского государственного университета. 2008. № 8. с. 319-326
3. Декларація про поліцію [Електронний ресурс] / Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803
4. Конституція України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Про Національну поліцію : закон України від 2.07.2015 № 580-VIII [із змінами і доповненнями від 31.08.2018] [Електронний ресурс] / Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
6. Титаренко Т. А. Формирование правовой культуры сотрудников ОВД. Психопедагогика в правоохранительных органах. 2011. № 3 (46). с. 48-52

Наумова І. В.,

*начальник відділу науково-дослідної
лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного
інституту МВС України*

ЗАСУДЖЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КРАДІЖКИ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Крадіжка є найбільш поширеним видом злочину в Україні, який найчастіше вчиняють як дорослі, так і неповнолітні злочинці. Вплив на крадіжки неповнолітніх кримінально-правовими засобами є не тільки важливим напрямом протидії злочинності, а й вагомим заходом запобігання рецидиву злочинної поведінки таких осіб у дорослому віці. З огляду на сказане становить інтерес сучасна практика засудження неповнолітніх крадіїв судами України. За

результатами проведеного нами аналізу її основні тенденції за період 2005–2017 рр. мають певні особливості.

Протягом зазначеного періоду неповнолітні, які вчинили крадіжки, складали абсолютну більшість засуджених осіб цієї вікової категорії. Середня частка неповнолітніх, засуджених за цей вид злочину, серед усіх засуджених неповнолітніх дорівнювала 56,4%. У 2005 р. їх відсоток складав 57,4%, а до 2008 р. – зменшився до 41,3%. У 2009-2012 рр. цей показник зріс до 66,3%, що викликано дуже суттєвим зменшенням у 2009 р. граничної суми майна, отриманого шляхом крадіжки, шахрайства та привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (стаття 51 КУпАП), перевищення якої робило ці діяння злочином. Після набрання чинності новим КПК України у 2013 р. частка крадіїв серед засуджених неповнолітніх скоротилася до 59,4%, у наступні роки знову збільшилася до 65,0% у 2016 р., а в останньому році зазначеного періоду становила 62,4%.

Динаміка абсолютної кількості таких осіб була трохи іншою, що пов'язано із суттєвим зниженням за розглядуваний період чисельності всіх засуджених. Протягом 2005–2009 рр. число неповнолітніх, яких було засуджено за вчинення крадіжки, зменшилося з 10 078 до 3752, у 2010 р. у зв'язку з вказаними вище причинами зросло до 6802, у наступні два роки коливалося та дорівнювало 5582 і 5972. У 2013 р. цей показник скоротився одразу в 1,7 раза – до 3509, а в останні роки продовжував знижуватися, тільки меншими темпами. У результаті цього у 2017 р. він становив 1927, що менше, ніж у 2005 р., у 5,3 раза.

Більшу частину (у середньому 74,4%) неповнолітніх, засуджених за вчинення крадіжки, було звільнено від покарання. Відсоток цих осіб протягом періоду аналізу знизився з 79,9% до 69,3%, а їх кількість – з 8049 до 1335. Абсолютну більшість серед звільнених від покарання неповнолітніх крадіїв складали особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням, хоча їх частка серед усіх неповнолітніх, засуджених за крадіжки, зменшилася з 77,1% до 54,7%. Від 0,2% до 2% неповнолітніх крадіїв щороку звільнялося від покарання внаслідок амністії (винятки: 2014 р. – 8,8% та 2017 р. – 7,3%).

Протягом аналізованого періоду відсоток неповнолітніх, засуджених за крадіжку до відбування покарання, був незначним, але переважно зростав. Якщо у 2005 р. воно було призначено 20,1% таких засуджених, то у 2017 р. – 30,7%. Але на фоні значного зниження загальної кількості засуджених неповнолітніх абсолютне число таких осіб знизилося з 2029 до 592 осіб, тобто у 3,4 раза.

Найчастіше неповнолітні крадії засуджувалися до позбавлення волі. У 2005 р. воно було призначено 83,5% засудженим до відбування покарання за цей вид злочину (1695 осіб), але за аналізований період цей показник дуже суттєво знизився та у 2017 р. складав 32,8% (194 особи).

Розподіл неповнолітніх, засуджених до позбавлення волі за вчинення крадіжок, за строком, на який воно було призначено, виглядає наступним чином: понад 3 до 5 років включно – у середньому 43,9%, але в останні два роки цей показник скоротився до 28,9% (кількість таких осіб зменшилася із 778 до 88); понад 2 до 3 років включно – 31,2% (скорочення чисельності засуджених з 550 до 69); понад 1 до 2 років включно – 11,1% (з 170 до 31); на 1 рік – 8,8% (з 97 до 34); понад 5 до 10 років включно – 4,8% (з 96 до 4). Крім того, за весь аналізований період 13 неповнолітніх були засуджені до позбавлення волі на строк понад 10 до 15 років включно.

Наступним за частотою призначення неповнолітнім крадіям видом покарання є штраф. Причому частка осіб, до яких його застосовано, серед усіх засуджених до покарання за такий злочин, протягом аналізованого періоду суттєво зростає. На початку розглядуваного відтинку часу воно було призначене 6,9% засудженим до відбування покарання за цей злочин (141 особа), а наприкінці – вже 34,5% (204 особи).

Практично на такому ж рівні було застосування до неповнолітніх, що вчинили крадіжки, такого виду покарання, як громадські роботи. Якщо у 2005 р. їх частка складала 7,7% (156 осіб), то у 2017 р. – 21,1% (125 засуджених). Слід звернути увагу, що крадіям цей вид покарання призначався частіше, ніж неповнолітнім, що вчиняли інші злочини.

До арешту було засуджено в середньому 1,6% неповнолітніх крадіїв (за 13 років усього 241 особа), а виправні роботи в останні роки їм не призначалися зовсім.

Для розподілу осіб, засуджених за цей злочин, за віком було характерним переваження 16-17-річних осіб (у середньому 65,1%). Відповідно 34,9% склали неповнолітні у віці до 16 років. Протягом розглядуваного періоду чисельність представників обох вікових груп зменшилася з 3649 до 670 (14-15-річні) та з 6429 до 1257 (16-17-річні).

Серед засуджених цієї категорії відбулося деяке зменшення відсотка хлопців (з 93% до 87,4%) і відповідно зростання частки дівчат (з 7,0% до 12,6%). Слід відзначити, що частка осіб жіночої статі серед усіх неповнолітніх, засуджених за вчинення крадіжок, є більшою, ніж за вчинення інших злочинів. Чисельність цих осіб протягом періоду аналізу зменшилася наступним чином: хлопців – з 9370 до 1685, дівчат – із 708 до 242.

У середньому 43,1% неповнолітніх, засуджених за цей злочин, виховувалися в родині з одним із батьків, 4,5% – поза родиною, 4,2% – у школі-інтернаті, дитячому будинку.

Серед засуджених неповнолітніх, що вчинили крадіжки, більшість склали учні шкіл, ліцеїв, коледжів, гімназій (у середньому 57,5%). Це дещо вище, ніж

серед усіх засуджених неповнолітніх. Відсоток студентів навчальних закладів серед крадіїв, навпроти, був меншим, ніж серед усіх засуджених неповнолітніх, хоча протягом розглядуваного періоду він зріс з 7,2% у 2005 р. до 20,2% у 2017 р.

Частка працездатних, які не працювали і не навчалися, серед цієї категорії засуджених неповнолітніх знизилася за аналізований період з 29,9% до 21,1%, а їх число зменшилося з 3010 до 407.

Протягом 2005–2017 рр. 32 засуджених неповнолітніх скоїли крадіжки під час утримування в установі виконання покарань або під вартою.

Розподіл неповнолітніх, засуджених за вчинення крадіжки, за освітою збігався з розподілом за цією ознакою всіх засуджених неповнолітніх. Базову загальну середню освіту мали 62,1%, початкову загальну освіту – 19,1% (зниження за розглядуваний період з 24,3% до 16,2%), повну загальну середню освіту – 15,1% (збільшення з 11% до 19,6%), професійно-технічну освіту – 2,1%, без освіти – 1,5%.

Частка неповнолітніх, засуджених за крадіжку, які вчинили злочин у стані алкогольного сп'яніння, була нижчою, ніж серед неповнолітніх, засуджених за інші злочини (у різні роки від 4% до 15%).

Засуджені неповнолітні частіше вчиняли крадіжки в групі, у середньому 58,4%, у тому числі у групі тільки неповнолітніх – 32,7%, у групі разом з дорослими – 25,6%.

Серед засуджених неповнолітніх крадіїв у середньому 17,3% складали рецидивісти (2005 р. – 1898 осіб, 2017 р. – 262). Серед них 12,9% були засуджені, і судимість з них не знята чи не погашена; 3,3% – були засуджені, але судимість з них знята чи погашена, або вони були визнані такими, що не мають судимості; 1% – були звільнені від кримінальної відповідальності. Слід підкреслити, що серед осіб цієї категорії, які вже були засуджені за вчинення злочину, у середньому 77,5% складають особи, які раніше були звільнені від відбування покарання.

Наведені дані свідчать про наявність в країні тенденцій суттєвого обмеження застосування кримінальної репресії щодо неповнолітніх, що вчинили крадіжки, яка фактично межує з встановленням їх безкарності. Це виявляється в практиці звільнення абсолютної більшості таких осіб від відбування покарання. Натомість наведені дані свідчать, що значна частина неповнолітніх крадіїв перебувають у несприятливому соціальному мікросередовищі і мають підвищений криміногенний потенціал.